

**М. П. САВЧУК — ІНІЦІАТОР ТА НАУКОВИЙ КОНСУЛЬТАНТ
ЗООПАРАЗИТОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НА ПІВДЕННО-
ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ ТА ПРИЛЕГЛИХ ТЕРИТОРІЯХ
ДНІСТРОВО-ПРУТСЬКОГО МЕЖИРІЧЧЯ**

С. П. Ужевська, Р. П. Шумило
Одеський державний університет

Практичні аспекти зоології традиційно входили в коло інтересів дослідників, які працювали в Одеському університеті.

В 30-ті рр. О. Р. Прендель (1922, 1930, 1937) провів обстеження гельмінтофауни собак та кішок, визначив гельмінтози, які передаються від риби. Він визначив 15 видів п'явок в плавнях Дністра, з яких три паразитує на рибах.

Проведення систематичних та планових досліджень паразитофауни риби Дністровського басейну почалось в лабораторії зоології безхребетних ОДУ після приєднання Бесарабії та Західної України до УРСР. До 1940 р. по Дністру проходив кордон, тому паразитофауна річки не була вивчена.

Спочатку увага М. П. Савчука була зосереджена на інвентаризації іхтіопаразитофауни Дністровського басейну в межах Одеської затоки. Так, під його керівництвом Анастасія Спиридонівна Чернишенко (1947) обстежила 39 видів риб Одеської затоки та зареєструвала 49 видів паразитів. Вперше для Чорного моря названі 7 видів трематод та 2 вида цестод, а також нові для науки вид і підвид (ботриоцефаліс і азимфілодора). З 1953 р. А. С. Чернишенко з успіхом провела дослідження іхтіопаразитофауни Дністровського та Кучурганського лиманів, а також ряду заплав Нижнього Дністра.

В 1953 р. Раїса Павлівна Шумило захистила кандидатську дисертацію "Паразити риб пониззя річки Дністер", яка була виконана під керівництвом М. О. Савчука. Обстеження 437 особин риб (32 види, 10 родин) виявило 110 видів паразитів у 91,7% жителів (споровики — 14 видів, гідрозої — 1, трематоди — 31, моногенеї — 25, цестоди — 16, нематоди — 7, скребляки — 2, п'явки — 3, платівчатозяброві — 1, ракоподібні — 10). Вперше для риб басейнів України назвали 12 видів паразитів, яких раніше відносили до ендеміків Каспійського та Аральського басейнів. Крім прісноводних форм, 8% паразитів мають морське походження.

Микола Панасович звертає увагу на рішення практичного використання досліджень. Він керує роботою М. А. Палія, який в 1952 р. захистив кандидатську дисертацію "Паразитофауна прудових риб западних областей УРСР". Було вивчено паразитарні захворювання 10 видів риб ставкових господарств західних областей України, знайдено 96 видів іхтіопаразитів, з яких 20 вперше в водоймищах України та 4 нові для науки. Результати роботи покладені в основу рекомендацій рибоводам та ветеринарам по втіленню санітарно-оздоровчих заходів з боротьби з заразними захворюваннями ставкової риби.

В 1955 р. під керівництвом професора В. А. Захваткіна у Львові Ольга Петрівна Кулаковська підготувала до захисту кандидатську дисертацію "Паразити риб басейну верхнього Дністра". Це дозволило дати еколого-фауністичну оцінку стану вивчення паразитів риб акваторії річки Дністер "Іхтіопаразитофауна річки Дністер" (Шумило, Кулаковська, 1963). Наведені результати про 190 видів паразитів, знайдених у 38 видів риб.

М. П. Савчук спрямовує роботу своїх співробітників на всебічне вивчення паразитофауни тварин, пов'язаних з водоймами: анелід, м'якунів, птахів.

Губський Валентин Степанович (аспірант М. П.) під час аспірантури (1945 — 1948 рр.) та після закінчення вивчає гельмінтів водоплаваючих та болотних птахів, розповсюдження гістріхид на території Одеської області та їх накопичення у резервуарних живителів. З цієї тематики ним надруковано 14 робіт. Старший викладач кафедри Андрієвська Ніна Юліанівна також працює в цьому напрямку і видає 12 робіт (Смогаржевская Л. А., 1976).

Р. П. Шумило вивчає паразитофауну птахів в період 1957 — 1961 рр. і М. О. Савчук залишається її науковим консультантом і керівником. В цей же час він також цікавиться роботою своєї буйшої аспірантки Андрійко Ольги Пилипівни, яка почала вивчати паразитів свійських тварин та гризунів, коли була старшим науковим співробітником інституту зоології АН Молдавської РСР.

М. П. Савчук звертає увагу своїх співробітників на необхідність вивчення паразитофауни свійських тварин, розповсюдження гельмінтів, боротьби з найпоширенішими гельмінтозами, впливом гельмінтів на стан організму живителя, спрямовує роботу аспірантки Н. Я. Цукман на вивчення відносин паразит—живитель. В 1964 р. Бешевлі Лариса Юхимівна захистила дисертацію на здобуття ступеня кандидата біологічних наук "Гельминты печени крупного и мелкого рогатого скота в южных районах Украины и задачи борьбы с ними", яка виконувалась під керівництвом М. П. Савчука.

Таким чином, було проведене попереднє обстеження паразитофауни основних видів тварин, які мають господарське значення, на півдні України.

Література

Прендель А. Р. Пиявки плавней р. Днестр // Ежегодник Зоол. музея АН СССР. 1922. Т. 24. С. 3 — 13. — Матеріали до вивчення гельмінтофауни свійських хижих південної України. Глисти котів // Праці протозойно-паразитологічного відділу Одеського бактеріологічного інституту. К., 1937. С. 142 — 153. — Ein Beitrag zum studium der Helminthofauna der Hunde in der UdSSR // Zoologist Anzeiger. 1930. P. 323 - 326.

Смогаржевская Л. А. Гельминты водоплавающих и болотных птиц фауны Украины. Киев: Наукова думка, 1976. 416 с.

Чернышенко А. С. Материалы по паразитофауне рыб Одесского залива: Дис. ... канд. биол. наук. Одесса, 1947. 223 с.